

GEORGE LANE • Moğolların Kısa Tarihi

GEORGE LANE Londra SOAS (Afrika ve Doğu Çalışmaları Okulu) Üniversitesi'nin tarih bölümünde öğretim görevlisidir. Başlıca çalışma alanları Ortadoğu ve Orta Asya tarihi, Ortaçağ'da İran ve Moğol İmparatorluğu'dur. Moğollarda gündelik hayat, İran'da ve Ortadoğu'da Moğollar, Moğollar ve Batı dünyası ilişkileri hakkında pek çok makalesi ve araştırması vardır. Ayrıca Londra Ortadoğu Enstitüsü ve İran Çalışmaları Merkezi'nin üyesidir. Başlıca kitapları arasında *Daily Life in the Mongol Empire* (Greenwood, 2006), *Genhis Khan and Mongol Rule* (Hackett Publishing, 2004) ve *Early Mongol Rule in Thirteenth-Century Iran: A Persian Renaissance* (Routledge, 2003) sayılabilir.

A Short History of The Mongols

© 2018 George Lane

Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
I.B. Tauris & Co.'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 3212 • Tarih Dizisi 164

ISBN-13: 978-975-05-3381-5

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKI GRAVÜR Moğol okçuları

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Şirin Gürkan

DİZİN Mehmet Can Atala

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GEORGE LANE

Moğolların Kısa Tarihi

A Short History of The Mongols

ÇEVİREN *Turgay Sivrikaya*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	7
KRONOLOJİ.....	9
GİRİŞ	
HİÇLİKTEN İMPARATORLUĞA: TİMUÇİN'İN, NAMI DİĞER CENGİZ HAN'IN DÜŞÜŞÜ VE YÜKSELİŞİ.....	19
1 BOZKIR VE EKİLİ TOPRAKLAR.....	29
2 ÇOCUKLUK VE GENÇLİK YILLARI.....	51
3 BOZKIRIN DIŞINDA.....	75
4 TATAR ATLARININ NALLARI ALTINDA.....	107
5 ÇAĞATAYLAR.....	141
6 MOĞOLLAR İRAN'DA.....	157
7 KUBİLAY HAN: DÜNYANIN YÜAN İMPARATORU.....	199
8 KAĞANLAR İÇİN ÇORBA.....	227
EKLER.....	257
EK 1: Terimler Sözlüğü.....	259
EK 2: Kişiler.....	267
EK OKUMA.....	277
DİZİN.....	285

TEŞEKKÜR

Bu kitabın yazılması ve araştırılması için gereken zamanı bana sağlayan, Mid-Career Bursu'yla beni ödüllendiren Britanya Akademisi'ne teşekkür ederim.

Perde arkasında Florence Hodous sürekli yardımına koşup iddialarımı gözden geçirdi ve anlaşılmaz Çince metinlere erişmemde bana yardımcı olarak dil uzmanlığını emrime amade etti.

Falmouth Üniversitesi müzik bölümünden mezun olan oğlum Oscar ile lise eğitimini başarıyla tamamlayarak Newcastle Üniversitesi'ne girmeye hak kazanan kızım Ella'ya (tüm bunlar ben bencilce Ortaçağ Moğollarının entrikalarıyla oyunlarına dalıp gitmişken olmuştu) gösterdikleri sabır ve anlayıştan dolayı minnettarım. Eşim Assumpta'nın huzur verici teşviki ve hiç şikâyet etmeden beni desteklemesi bu projeyi bitirmemi mümkün kıldı.

Bu yoğun ama küçük kitap için topladığım malzemeler hakkındaki tavsiyelerini, görüşlerini, emeklerini ve önerilerini esirgemeyen arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma da teşekkür ederim. Bu kitaptaki her türlü hata ya da tutarsızlığın sorumluluğu bana aittir.

Son olarak inadı, sabrı ve yılmaz desteği ile bu kitabın raflarda yerini almasını sağlayan Alex Wright'a teşekkürlerimi sunarım.

KRONOLOJİ

- ?1167 Timuçin'in (Cengiz Han) dünyaya gelişi;
Timuçin'in doğum tarihiyle ilgili iddialar 1155-1167
yılları arasına denk gelir
- 1174 Timuçin, Kongiratlardan Dey-Seçen'in kızı Börte'yle
nişanlanır;
- 1180 Yesügey (Cengiz'in babası) Tatarlar tarafından zehirlenir
Timuçin, üvey kardeşi Bekter'i öldürür. Sonra Tayciutlar
tarafından tutsak edilir.
- 1183-1184 Börte, Merkitler tarafından kaçırılır;
Tuğrul ve Camuka, Börte'nin kurtarılmasına yardım
eder. Kurtarılışından kısa bir süre sonra ilk oğlu
Cuci'nin doğması dikkatlerden kaçmayacaktır
- 1187 Dalan Balzhut Muharebesi'nde Timuçin yenilir;
Selahaddin Eyyubi Haçlıları Kudüs'ten kovar;
Timuçin'in yaşam öyküsünde boşluk; muhtemelen
Çin'de sürgündedir
- 1198 Endüslü âlim İbn Rüşd'ün (Averroes) ölümü (d. 1126)
- 1200 II. Alâeddin Muhammed Harezşah'ın tahta çıkışı
- 1201 Camuka Timuçin'e saldırır
- 1203 Tuğrul, Timuçin'i kaçırmaya zorlar. Daha sonra zafer için
geri döner
- 1205-1287 Delhi Sultanlığı'nın yükselişi
- 1206 Timuçin (Cengiz Han) Moğolistan'daki *kurultay*da tüm
kabilelerin tek hükümdarı ilan edilir

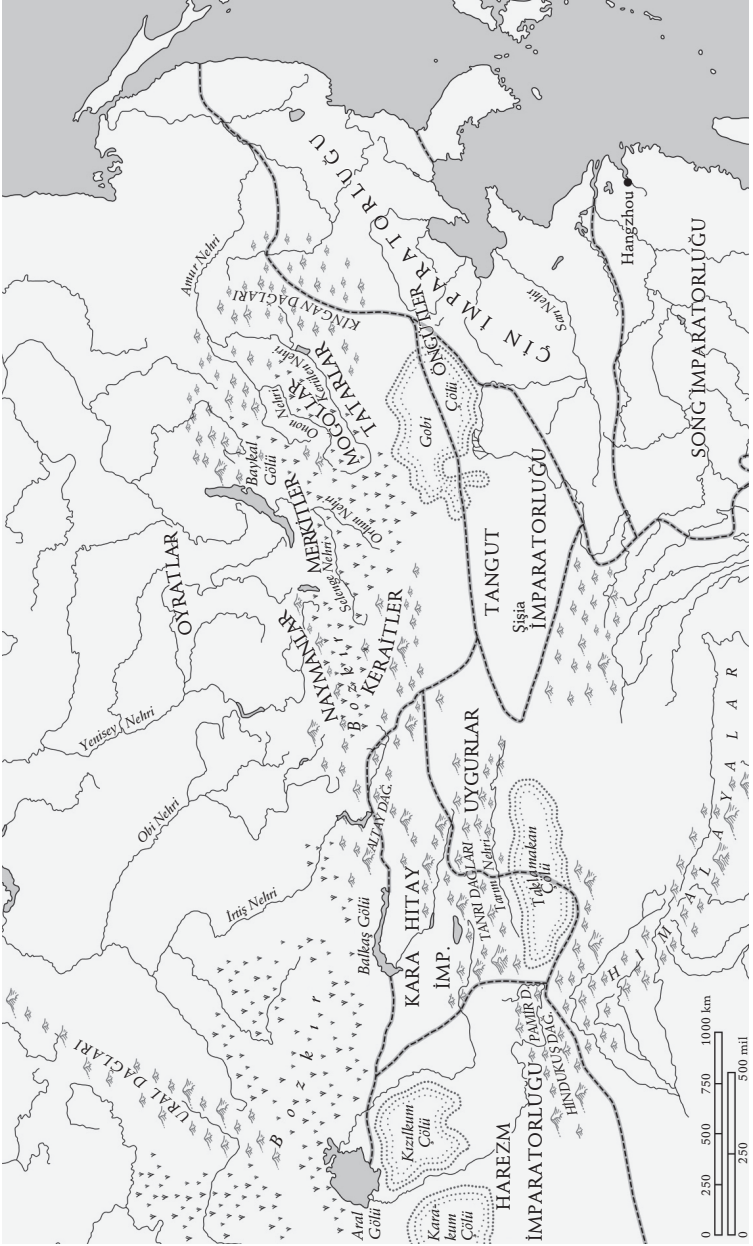
- 1207 Moğollar, Oyratların, Kırgızların ve Uyğurların topraklarını ilhak eder
- 1209 Moğollar bir barış antlaşmasının ardından Tangut İmparatorluğu'nu (Şişia) işgal eder; Tangutlar (Şişia) Cengiz Han'ın gazabına uğrayan ilk ve son halktır
- 1211 Moğollar Kuzey Çin'deki Kin (Curçen) İmparatorluğu'nu işgal eder; İşgal Kerülen Nehri'ndeki bir *kurultay*ın ardından gerçekleşmiştir
- 1215 Moğollar, Kin başkenti Zhongdu'yu ele geçirir; Zhongdu sonradan yeniden inşa edilerek Hanbalık (Dadu) adını aldı
- 1216 Cengiz, Merkitleri yok eder; Cengiz'in karısı Börte'yi kaçıranlar Merkitlerdi.
- 1218 Cebe önderliğindeki Moğol askerleri Kara Hitay topraklarını işgal eder; Otrar valisi Moğol elçileriyle tüccarlarından oluşan bir kervanı katleder; Doğu Türkistan Müslümanları, Moğolları Müslüman düşmanı Küçlük'ün zulmüne karşı kurtarıcılar olarak karşılar.
- 1219 Cengiz Han, Harezmsah İmparatorluğu'nu işgal eder; Muhammed Harezmsah, bu zıpcıktı Cengiz'i yenebileceğini, ardından da Çin'i kendisinin fethedebileceğini düşünüyordu
- 1220 Otrar, Buhara ve Semerkant ele geçirilir
- 1221 Moğollar, son Büyük Selçuklu sultanı Sancar'ın (ö.1157) başkenti kadim Merv şehrini ele geçirir; büyük bir yıkım dönemi başlar
- 1221-1223 Çang Çun'un Çin'den Hindukuş'a seyahati; Cebe ve Sübötay noyanların kötü şöhretli keşif gezisi bu dönemde gerçekleşir
- 1223 Cengiz Han Moğolistan'a geri döner
- 1227 Cengiz Han'ın ölümü. Şişia'nın nihai fethi
- 1229 Ögeday'ın Büyük Han seçilmesi
- 1231 Celaleddin Harezmsah'ın ölümü
- 1234 Kin direnişinin sonu
- 1235 Ögeday, Moğolların imparatorluk başkenti Karakurum'un etrafına sur ördürür

- 1237-1242 Batu önderliğindeki Moğol akınları Rusya ve Doğu Avrupa'ya uzanır;
Batu Riazan'ı ele geçirir
- 1238 Moğollar kuzeydoğu Rusya'nın başkenti Vladimir'i ele geçirir
- 1239 Bugünkü Ukrayna'nın işgali. Kiev ele geçirilir
- 1240 İbn Arabî'nin ölümü (d. 1165);
İbn Arabî bilhassa İlhan sufi şairleri etkileyen son derece muteber bir şairdi
- 1241 Legnica ve Sajo Nehri muharebeleri. Mohi Muharebesi'nde Macar ordusu yenilir. Tuna üstündeki Gran'ın yağmalanması; Ögeday'ın ölümü
- 1243 Moğollar ile Anadolu Selçuklu arasında Kösedag Muharebesi;
Bu kesin yenilgi bütün Anadolu Selçuklu topraklarını Moğolların hâkimiyetine sokmuş ve Anadolu Selçukluları onların tebaası haline getirmiştir
- 1245-1247 Giovanni da Pian del Carpine'nin Moğolistan seyahati
- 1246 Güyük'ün Büyük Han seçilmesi
- 1248 Güyük'ün ölümü
- 1250 Memlükler, emir Muizzüddin el-Mansur Aybeg önderliğinde (1250-1257) Mısır'da iktidarı ele geçirir;
Eyyubilerin kukla sultanı, çocuk el-Melik el-Eşref el-Musa sadece ismen tahttadır
- 1250 II. Friedrich'in ölümü;
Ölümünün ardından Almanya ve İtalya'daki imparatorluk otoritesi çökmeye başlar
- 1251 Tuluy'un oğlu Mengü'nün Büyük Han seçilmesi
- 1252-1279 Moğolların Çin'in güneyindeki Song hanedanını fethi
- 1253-1255 Willem van Rubroek'un Moğolistan seyahati
- 1253 Hülagu'nun orduları İran'a doğru yola çıkar
- 1254 Muizzüddin el-Mansur Aybeg Mısır'da tüm iktidarı ele geçirir;
Mısır ve Suriye'de Bahri hanedanın hâkimiyeti (1250-1390); bu hanedanın büyük kısmını Rusya bozkırlarından gelen Kıpçak (Kuman) Türkleri oluşturur
- 1255 Altın Ordu'nun ilk hanı Batu'nun ölümü

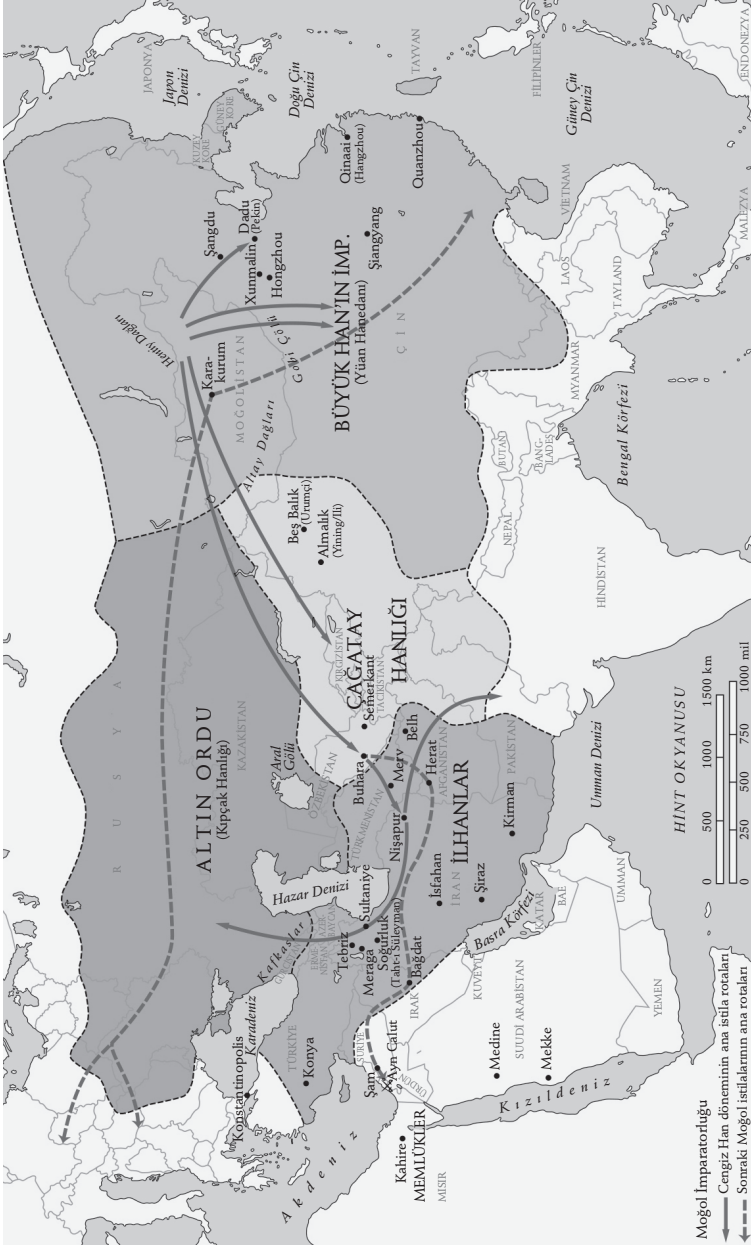
- 1256 Hülagu, İran'ın kuzeyindeki Haşşâşi kalelerini ele geçirir; Alamut'un düşüşü; İsmailîler Alamut'un yıkılıp imamlarının öldürülmesinin ardından yeraltına çekilirler
- 1257 Berke'nin Altın Ordu Han'ı olarak tahta çıkışı; Berke, Batu'nun soyuyla kanlı bir mücadelenin ardından tahta çıkar ve hükümranlığı İlhanlarla çatışmaların başlangıcı olur
- 1257-1258 Moğolların başarısız Dai Viet (Vietnam) işgali; Bu aslında Mengü'nün ölümü yüzünden gölgede kalan büyük bir yenilgiydi
- 1258 Hülagu'nun Bağdat'ı ele geçişi. Son Abbasi halifesinin ölümü
- 1259 Mengü'nün ölümü; Hülagu doğuya gider
- 1259 Seyfeddin Kutuz'un Mısır'da iktidara gelişi
- 1260 Ketboğa küçük bir orduyla Suriye'yi işgal eder ama sonra geri çekilir. Ayn Calut Muharebesi. Rakip *kurultaylar* Kubilay ile Arık Böke'yi Büyük Han seçerler: iç savaş kaçınılmaz hale gelir; Hıristiyan bir Moğol olan Ketboğa yakalanıp öldürülür
- 1260 el-Melik el-Zahir Baybars el-Bundukdari [I. Baybars] Memlûk tahtına çıkar; Baybars 1260-1277
- 1261 Bizanslılar, Konstantinopolis'i Haçlı "Latin" İmparatorluğu'ndan geri alır
- 1261/1262 Hülagu ile Berke arasında savaş patlak verir
- 1264 Kubilay, Arık Böke'yi yener
- 1265 İlk İlhan Hülagu'nun ölümü. Abaka'nın tahta çıkışı
- 1266 Çin'in yeni Moğol başkenti Hanbalık'ın inşası başlar
- 1267 Altın Ordu Han'ı Berke'nin ölümü
- 1271 Marco Polo'nun babası ve amcasıyla çıktığı Çin yolculuğunun başlangıcı; Çin'e 1275'te ulaşır
- 1272 Kubilay, Çin hanedan unvanı Yüan'ı kullanmaya başlar
- 1274 Moğolların ilk Japonya seferi; Seyit Acal, Yünnan valisi olarak atanır; Nasirüddin Tusi'nin ölümü
- 1276 Moğolların Song İmparatorluğu'nun başkenti Hangzhou'yu ele geçirmesi

- 1277 Moğolların Pagan Krallığı'nı işgali
1279 Song direnişinin sonu; Yünnan valisi Seyit Acal'ın ölümü
1281 İkinci Japonya seferi
1285-1288 Moğolların Dai Viet'i işgali
1287 Bir rahip ve Kubilay Han'ın elçisi olan Rabban Bar Sauma'nın önce Tebriz'e, ardından da Argun İlhan tarafından Avrupa'ya gönderilmesi
1292-1293 Moğolların Cava seferi
1294 Kubilay'ın ölümü. Giovanni da Montecorvino'nun Çin'e gelişi; Giovanni (1247-1328) sonradan Pekin/Dadu/Hanbalık Piskoposu olacak bir Fransisken misyonerdi.
1295 Gazan Han'ın İlhanlar tahtına çıkışı. İran'daki Moğollar Müslüman olmaya başlar.
1299-1300 Suriye'de büyük Moğol işgali: İlhan orduları tarafından kısa süreliğine işgal edilir
1300 İleride Osmanlılara dönüşecek küçük bir Türk kabilesinin ortaya çıkışı; Osmanlıların kökeni tartışmalıdır. Bir zamanlar Altın Ordu tahtının muhtemel vârisi Nogay Hanlığı'ndan geriye kalan bir grup olabileceklerini düşündüren kanıtlar vardır.
1304 Gazan Han'ın ölümü. Olcaytu'nun tahta çıkışı
1313 Özbek Han'ın tahta çıkışı. Onun döneminde Altın Ordu Müslümanlaşır.
1325-1354 İbn Battuta'nın seyahatleri
1326 Osmanlıların Bursa'yı ele geçirmesi; Bu olay, Osmanlıların son kertede güneydoğu Avrupa'nın büyük bir kısmına hâkim olacağı uzun bir zaferler zincirinin ilk halkasıdır
1335 Hülagu'nun soyundan gelen son İlhan Ebu Said'in ölümü
1346 Kırım'da Kefe kuşatması sırasında Moğol ordusunda veba salgınının başlaması; buradan Avrupa'ya yayılır.
1353-1354 Çin'de büyük bir salgının patlak vermesi
1368 Ming orduları, Moğolları Çin'den sürer
1370 Son Yüan imparatoru Toğan Timur'un Karakurum'da ölümü

- ykl. 1378 Timurlenk'in ortaya çıkışı;
Timurlenk Moğol İmparatorluğu'nu diriltmeye çalıştı.
Kendisini son İlhan Ebu Said'in yeniden vücut bulmuş
hali olarak görüyordu
- 1381 Timurlenk Herat'ı ele geçirir
- 1385 Timurlenk Tebriz'i ele geçirir
- 1387 Timurlenk İsfahan ve Şiraz'ı ele geçirir
- 1389 I. Kosova Meydan Muharebesi;
Osmanlılar Balkanlar'daki mevcudiyetlerini
sağlamlaştırmak için isyancı Sırlar ve Balkanlar'daki
öteki aktörlerle ittifak kurmuştur
- 1393 Timurlenk Bağdat'ı işgal eder
- 1396 Osmanlılar, Niğbolu Muharebesi'nde Avrupa orduları
karşısında zafer kazanır
- 1398-1399 Timurlenk Hindistan'ı işgal eder, Delhi'yi ele geçirir
- 1405 Timurlenk'in ölümü;
Timurlenk Çin'deki Ming hükümdarlarına karşı sefer
hazırlığındaiken ölür, ölümünü takiben imparatorluğu
çöker
- 1453 Fatih Sultan Mehmet Konstantinopolis'i ele geçirir;
Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) Osmanlıların bir
dünya gücü, bölgesel bir süper güç olmasını sağlamıştır.
- 1478 III. Ivan, Moğol egemenliğine son verir
- 1498 Vasco de Gama'nın Ümit Burnu'nu dönüşü
- 1501 Safevi sultanı İsmail, Tebriz'de iktidarı ele geçirir;
Akkoyunluların devrilmesi, Cengiz'in mirasında hak
iddia eden son Ortadoğu hanedanının sonunu temsil eder.

Harta 1. 1206'da Cengiz Han'ın istilalarının hemen öncesinde Türk-Moğol kabileleri ve komşuları, yaklaşık 1200.

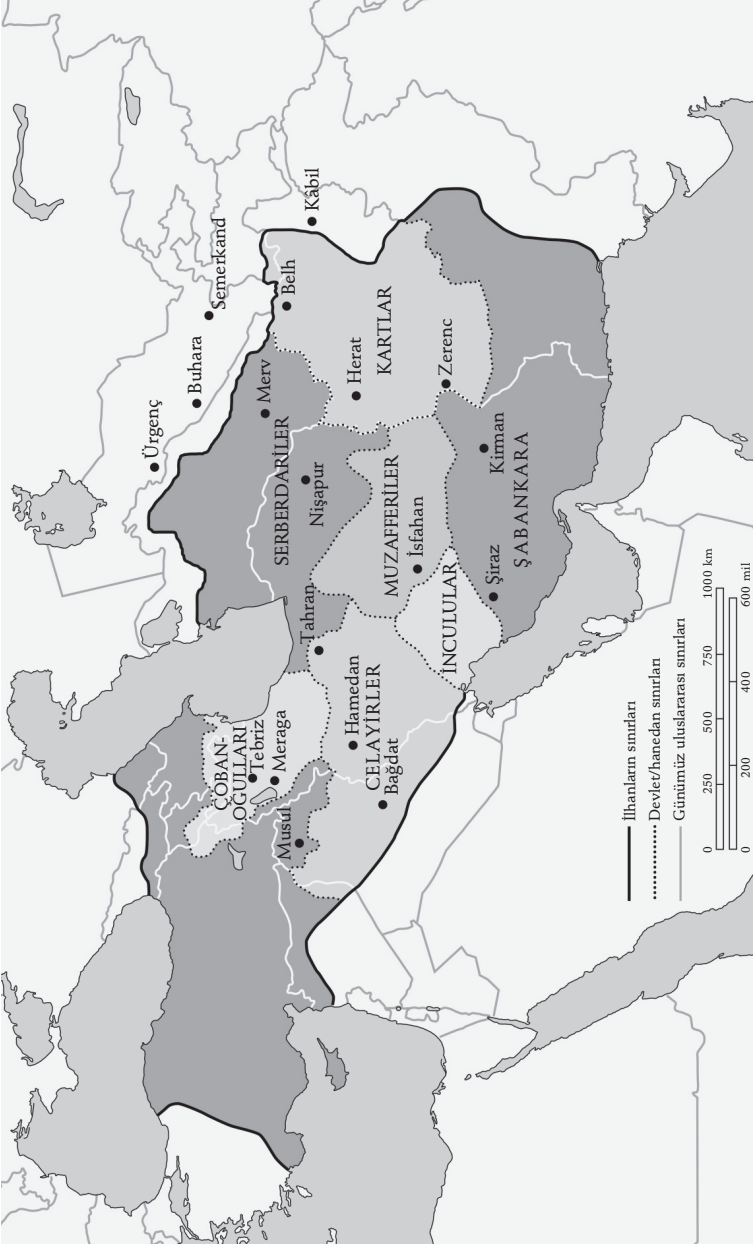

İpek Yolu

Yüan Çin'ini İlan İran'ına ve Avrupa'ya bağlayan ticaret yolu yaklaşık 1260'tan sonra Cengizgöçleri arasındaki iç çatışmalar yüzünden sık sık kapanıyordu

Harita 3. Song hanedanının 1279'da devrilmesinden sonra Kubilay Han tarafından kurulan Yüan İmparatorluğu, 1261-1369.

Harita 4. İlhanlar sonrası İran: 1335'te İlhanların çöküşünden sonra ortaya çıkan küçük devletler.

HİÇLİKTEN İMPARATORLUĞA: TİMUÇİN'İN, NAMI DİĞER CENGİZ HAN'IN DÜŞÜŞÜ VE YÜKSELİŞİ

Dünyanın ilk küreselleşme deneyimine eşlik eden siyasi dönüşüm, çoğu zaman tek bir adama mal edilir: Timuçin, namı diğer Büyük Cengiz Han. Komşu imparatorlukların zayıflıklarından yararlanıp Avrasya'daki Türk-Moğol kabilelerinin liderliğine yükselen Cengiz Han, bu sayede Türklerin yarı göçer toplumlarını, gelişmiş ama saldırıya açık Çin kentlerini, İslâm dünyasının savaş halindeki topluluklarını ve Avrupa'nın neredeyse savunmasız sınır bölgelerini yutan bir devrimi başlatmıştır.

13. yüzyılın Cengizogulları propagandası bugüne dek varlığını koruyan aralıksız bir yıkım ve kaçınılmaz yenilgi tablosu resmeder. Bu tablonun oluşturulmasına Moğolların düşmanları ve kurbanları kadar dostları ve müttefikleri de katkıda bulunmuştur. Ancak ortaya çıkan Moğol İmparatorluğu tablosunun gerçekte pek alakası yoktur. İlham verici ve çokkültürlü hanlıklar Doğu Avrupa'dan Doğu Sibirya'ya, Japon Denizi'nden Ege Denizi'ne, Suriye'den Keşmir'e ve Vietnam'dan Karadeniz'in batı kıyılarına kadar Asya'nın kalbine hükmettiler. İlhanların başkenti Tebriz'den Çin'in Yüan hanedanlık başkenti Hanbalık'a kadar dünyanın en muhteşem imparatoru –Kublay Han'ın– hükümrانlığında birleşen Cengizogulları, şehirlerinin ve kervanlarının genişliği ve zenginliğiyle dünyayı şaşkı-

Cengiz Han, Mermer Kaide, Londra, şaman ve Buryat Daşı Namdakov (Halycon Gallery, 29 Bond St, W1J 6NP).

na çevirdiler. İklim değişimi, çıkar amaçlı iç çatışmalar, yorgun ve yozlaşmış imparatorluklar, emellerini yitirmiş köhne ideolojiler, dünyayı değiştirmeyi başarıp ailesine, çocukken ondan esirgenen zenginlik ve güvenliği sağlayan ilham verici bir maceracının ve fırsattan istifade etmesini bilen bir kişinin elinde akıllıca kullanıldı.

Timuçin, dünya görüşü acımasız çocukluğuyla şekillenmiş, her şeyi elinden alınmış genç bir adamdı. Babasının adı bir şekilde öldürülmesinin ardından kardeşleri ve annesiyle boylarından sürülen genç Timuçin, kimseye güvenmemeyi, kararlılığı ve soğukkanlı merhametsizliği hayatta kalmak için tek çıkar yol gördü. Yaşamının ilk yıllarından beri azmi, yakın aile çevresi dışında bir tehdit olarak görüldü. Yaşı küçük olmasa, boyuna *canguenin* [tahta boyunduruk] ahşabı yerine, keskin kılıcın çeliği vurulacaktı. Ailesini kurtarmak için Timuçin'in savaşması gerekiyordu. Babasının, annesinin ve yakın akrabalarının maruz kaldığı haksızlıkların öcünü almak için üst üste ge-

len belalar karşısında yılmamalıydı. Bozkırın kapalı dünyasında nihayet iktidarı ele geçirdiğinde, zayıflığın insanların yüreklerine olduğu kadar topluma ve toplumsal örgütlenmeye de musallat olduğunu iyi biliyordu. Bu görüşünü, çevresinde toplananlarla planlarına karşı direnmeye kalkacaklara dayatmaktan ve bu doğrultuda hareket etmekten çekinmedi.

Timuçin, aile, toplumsal statü ya da boya bağlı olmaksızın sadakatini kanıtlayan ve kesin bir bağlılık sunan kişileri etrafında topladı. İnsanın zayıflığını, hırslarını ve güdülerini bizzat yaşadığı acı hayattan öğrenmişti. Umutsuzluğun ve ıstırapın derinliklerine sürüklenen Timuçin kendini korku ve şüphenin boyunduruğuna teslim etmedi. 1206'da Avrasya bozkırlarında yaşayan Türk-Moğol kabilelerini yendi, ittifaka mecbur bıraktı ya da boyunduruk altına aldı. Birleşen kabileler onu lider ilan ederek kendisine sadakatlerini sundular ve sarsılmaz bir inanç beslediler. Bu sıfatla onu, tüm hanların yüce Han'ı, Cengiz Han olarak adlandırdılar.¹ Timuçin iktidar ve saygınlık getiren mevkileri dağıtırken kaderine kendisi kadar bağlı olanları ödüllendirdi, ancak bir yandan da başarımın ödüllendirildiği, cesaretin hakkının verildiği, hünelerden istifade edildiği ve liyakatin statüyü belirlediği yeni bir düzen kurduğunu açıkça göstermekten geri durmadı.

Timuçin, imparatorluğunun çekirdek kadrosunu kurduğunda tam anlamıyla dipteydi. Yenilmiş, aldatılmış ve tepelerde pusuya düşmüş Timuçin, seçeneklerini masaya yatırmak için sadık arkadaşlarını etrafında topladı. Burası, meşhur Balcuna Ahd'i'nin gerçekleştiği ve en sadık destekçilerinin sonsuz sadakatlerini sundukları yerd. Gelgelelim bu sadık destekçiler Türk-Moğol yönetici elitlerini temsil etmiyorlardı, daha ziyade karman çorman bir gruptu. İçlerinde üç Hıristiyan Kerait, bir Merkit, iki Budist Kitan ve muhtemelen tüccar olan üç Müslüman vardı. Balcuna'nın bir nehir mi, göl mü, bir gölet

1 Bu unvanın anlamı için bkz. Peter Jackson, "World-conquest and local accommodation: Threat and blandishment in Mongol diplomacy", Judith Pfeiffer ve Sholeh A. Quinn (der.), *History and Historiography of Post-Mongol Central Asia and the Middle East: Studies in Honor of John E. Woods* (Weisbaden: Harrassowitz, 2006), s. 4.

mi, bir dere yatağı mı yoksa bir vadi mi olduğu bilinmiyor. Yine de “onlara ve hayvanlarına ucu ucuna yetecek kadar su kaynağının bulunduğu bir yer”di ve “bu yüzden içmek için çamurdan su süzdüler”.² Balcuna Vadisi’nde geçen bu olay, İran’daki İlhan yönetiminin ilk yıllarında kaydedilen bir Farsça vakayinameye kısaca anlatılır. Bu anekdot hemen hemen tümüyle kutsal kitap diliyle yazılmıştır ve âdeta devrimi müjdelere niteliktedir.

Timuçin hakkındaki erken dönem anlatıları da Çin topraklarına yakın Balcuna Vadisi’ndeki olaylardan bahseder: Bir çöl serçesi avlayınca kadar günlerce aç dolaşmışlardı. Kuşu pisirip liderlerine sundular. Timuçin kuşun yetmiş eşit parçaya ayrılmasını emretti. Sonra da herkes ne yediyse o da onu yedi. Adamlarının dertlerini paylaşma arzusu ve hakkaniyetinin bir sonucu olarak insanlar onun tutkunu ve takipçisi oldular; ruhlarını ona adamaya hazırıldılar.³

Genelde Timuçin’in yaşamının ilk dönemlerindeki güçlükler ve travmatik çocukluğu, sonraki gaddarlığının ve merhametsizliğinin işareti olarak yorumlanmıştır. Babasının katli, annesi ile kardeşlerinin umursanmayıp terk edilmesi, kanına bulaşan, ruhuna ve halkının ruhuna baştan sona nüfuz eden bir kanserin tohumları olarak görüldü. Tüm bunlardan, biçare insanlara zulmeden ve arkalarında, perişan haldeki kurbanların çığlıklarını bırakıp kayıplara karışan, karanlıklardan zuhur eden meçhul bir düşman tablosu doğmuştur.

Kim olduklarının bilinmediği, nereden geldikleri ve hangi dili konuştukları bilinmeyen, hangi ırka ait oldukları ya da han-

2 Rashid al-Din, *Jāma’ al-tavārīkh*, Mohammad Roushan ve Mustafa Musavi (der) (Tahran: Nashr Elborz, 1373/1994); Rashiduddin Fazlullah, *Jami’u’t-Tawarikh: Compendium of Chronicles* (1. cilt), Wheeler M. Thackston (çev.), *Classical Writings of the Mediaeval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, 3. cilt (Londra: I.B.Tauris, 2012), [1994 Farsça basımının sayfa numaralarını içerir] s. 386. Bundan sonra sadece 1994 basımının sayfaları belirtilecektir çünkü 2012 I.B. Tauris basımında bunlar kullanılır.

3 Qutb al-Din Shirazi, *The Mongols in Iran: Qutb Al-Din Shirazi’s Akhbar-i-Moghulan*, George Lane (çev.), (Londra: Routledge, 2018). Balcuna hakkında bkz. Francis W. Cleaves, “The historicity of the Baljuna covenant”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 18/3-4 (Aralık 1955), s. 357-421.